

продати бронжилети через афілійовані комерційні структури та мережу супермаркетів. Завдяки втручання СБУ в одній із торговельних мереж було вилучено частину цієї продукції. Вона буде передана до ЗСУ [4].

Підсумовуючи все зазначене вище, можна стверджувати, що нещодавне встановлення кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2) загалом позитивно відобразиться на волонтерській діяльності, сприятиме зміцненню довіри до неї, дозволить швидко та ефективно карати тих, хто дозволяє собі нехтувати нормами моралі у такий складний час, наживаючись на альтруїзмі інших, а також матиме відповідний превентивний вплив. Водночас, з-поміж очевидних недоліків складу цього правопорушення можна виділити, зокрема, невинувато завищену мінімальну межу, яка дає підстави для притягнення до кримінальної відповідальності псевдоволонтерів і «білокомірцевих мародерів» – недоброчесних службових осіб, які роблять «бізнес на крові» та стражданнях українців. Інші ж юридичні складнощі доведення провини суб'єктів цього кримінально протиправного посягання наразі складно передбачити, оскільки такий висновок повною мірою можна буде зробити лише після того, як такі справи дійдуть до судового розгляду.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 23.04.2022. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.05.2022).
2. Венедіктова І. Бізнес на «гуманітарці» – злочин (06.05.2022). – URL: <https://www.facebook.com/VenediktovaIryna/posts/383122677158740> (дата звернення: 26.05.2022).
3. Використали понад 2 млн грн пожертв на Збройні Сили України для власного збагачення – підозрюють двох псевдоволонтерів на Тернопільщині (11.05.2022). Офіційний сайт Тернопільської обласної прокуратури. – URL: <https://tern.gp.gov.ua/ua/news.html?m=publications&t=rec&id=313336> (дата звернення: 26.05.2022).
4. СБУ ліквідувала масштабну схему розкрадання гуманітарної допомоги, яка призначалася українським захисникам (19.05.2022). Офіційний телеграм-канал Служби безпеки України. – URL: <https://t.me/SBUkr/4293> (дата звернення: 26.05.2022).

*Ющик О.І., к. ю. н., доц., доцентка
кафедри кримінального права
юридичного факультету ЧНУ
імені Юрія Федьковича*

Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України

У зв'язку із агресією росії та веденням війни проти України виникла необхідність нагальних законодавчих змін в усіх галузях права, що не могло відобразитись і на кримінальному законодавстві. З 24 лютого 2022 року і до сьогодні були внесені зміни до кримінального законодавства в частині декриміналізації суспільно небезпечних діянь, посилення кримінальної відповідальності та покарання за діяння пов'язані із злочинами проти основ

національної безпеки України та злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Але зазнав змін також інститут обставин, що виключає кримінальну противність діяння, відповідно Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії режиму воєнного стану» від 15.03.2022 року № 2124-IX, у Розділі VIII Кримінального кодексу України була закріплена стаття 43-1 «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України» [3].

Ч. 1 ст. 43-1 КК України встановлює, що не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту та спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, якщо це заподіяло шкоду життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію, або заподіяло шкоду правоохоронним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, котрі заборонені міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ [2].

Умовами застосування нововведеної норми передбачено, що суб'єктом такої обставини є будь яка особа, яка спрямовує свої діяння на відсіч та стримування збройної агресії російської федерації або агресії іншої країни, але відповідно діє в певній обстановці, а саме в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» поняття воєнний стан трактується як особливий правовий режим (політико-економічна ситуація), що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України чи її територіальній цілісності [4]. Він передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню і органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав та свобод людини й громадянина і прав та законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

«Збройний конфлікт» має правове значення для кваліфікації, якщо такий конфлікт відбувається поза межами воєнного стану – у разі фактичного початку воєнних дій, але ще до оголошення воєнного стану, або взагалі у мирний час. У широкому значенні під збройним конфліктом розуміється будь-яке збройне зіткнення між ворогуючими сторонами із застосуванням військової сили. У більш вузькому значенні збройний конфлікт являє собою відкрите озброєне зіткнення, найчастіше на державному кордоні, пов'язане з порушенням кордону спеціальними або регулярними військовими підрозділами іншої держави.

При здійсненні таких діянь особі дозволяється заподіяти шкоду життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію, або заподіяти шкоду правоохоронним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, котрі заборонені міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Дозволено завдавати альтернативні наслідки: тілесні ушкодження або смерть військовослужбовцю, найманцю чи іншій особі, яка здійснює озброєну агресію проти України, завдавати шкоду різним об'єктам кримінально-правової охорони. Проте, забороняється застосовувати насильство до представників країни-агресора, котрі

входять до складу збройних сил та надають їм допомогу, але участі безпосередньої у воєнних діях не беруть. Відповідно, до таких осіб можуть належати: медичний і духовний персонал, військові кореспонденти, юристи); особи, які знаходяться під захистом міжнародного гуманітарного права (жертви збройних конфліктів; парламентарі і особи, які їх супроводжують; персонал цивільної оборони; персонал, який відповідає за захист і охорону культурних цінностей; персонал, який бере участь у гуманітарних акціях); цивільних осіб (п. 39, 45, 59 глави 2 розділу I Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затверджений Наказом Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164) [1].

Відповідно до ч. 2 статті 43-1 КК кожна особа має право на захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України незалежно від можливості уникнення зіткнення, заподіяння шкоди або звернення за допомогою до інших осіб чи органів державної влади, Збройних Сил України [2]. На нашу думку, вказана норма є близькою до положень передбачених статтею 36 КК України «Необхідна оборона», тому доцільно було її розмістити після цієї статті із нумерацією 36-1 КК України.

Всі обставини, які виключають противність діяння містять вказівки на порушення умов правомірності заподіяння шкоди та можливості притягнення до кримінальної відповідальності за вчинене діяння. Тому відповідно, до ч. 4 ст. 43-1 КК України не вважається виконанням обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України діяння (дія або бездіяльність), спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії російської федерації або агресії іншої країни, яке явно не відповідає небезпечності агресії або обставинці відсічі та стримування, не було необхідним для досягнення значної суспільно корисної мети у конкретній ситуації та створило загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи настання інших надзвичайних подій більшого масштабу»[2].

Відповідно вказані умови подібні до умов виправданого ризику згідно зі ст. 42 КК, а саме ризиковане діяння вчиняється для досягнення значної суспільно корисної мети, неможливо досягнути відповідної мети без вчинення ризикованого діяння, особа обґрунтовано розраховувала, що вжиті нею заходи є достатніми для відвернення шкоди правоохоронюваним інтересам, ризиковане діяння завідомо не створювало загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи інших надзвичайних подій.

Отже, прийняті зміни Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії режиму воєнного стану» від 15.03.2022 року № 2124-IX, у Розділі VIII Кримінального кодексу України закріпили виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, як обставини, що виключає протиправність діяння. Дана норма надає право виконати свій обов'язок кожного громадянина, а саме вчинити діяння, які спрямовані на відсіч та стримування збройної агресії російської федерації або агресії іншої країни. При цьому отримати захист і не бути притягнутим до кримінальної відповідальності у разі заподіяння шкоди життю або здоров'ю особі, яка здійснює таку агресію, або заподіяння шкоди правоохоронним інтересам.

Список використаних джерел

1. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : Наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017

№ 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> (дата звернення: 19.05.2022).

2. Кримінальний кодекс: Закон України від 05.04.2001р. № 25-26 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.05.2022).

3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії режиму воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2124-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2124-20#top> (дата звернення: 19.05.2022).

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 19.05.2022).

*Гусар Л.В., к.ю.н, доц., доцентка
кафедри кримінального права
юридичного факультету ЧНУ імені
Юрія Федьковича*

*Тома М.Г., к.ю.н, доцентка
кафедри кримінального права
юридичного факультету ЧНУ імені
Юрія Федьковича*

Кримінологічна характеристика особистості терориста

Аналіз осіб-терористів, які вчиняють та які причетні до скоєння терористичних актів, має велике теоретичне і прикладне значення. Дослідження даної категорії осіб, дозволяє розібратися у мотивах, внутрішніх спонуканнях, психологічних особливостях та інших суб'єктивних передумовах вчинення терористичних актів.

Слід погодитися з професором І. К. Туркевич, яка свого часу при читанні лекцій з кримінології застосовувала термін «особистість терориста», а не «особа терориста». Аргументом на користь такої позиції є те, що термін «особистість» більш чітко віддзеркалює соціально значущі якості і властивості того, хто вчинив терористичний акт [1]. У переважній більшості в сучасній кримінології, соціології, філософії використовується цей термін. Особистість терориста – сукупність психологічних, моральних та інших характеристик, тією чи іншою мірою притаманних особам, які вчиняють терористичну діяльність.

Цілком очевидно, що терористами – не народжуються. С. А. Солодовніков вказує, що «у особистості немає і не може бути вроджених терористичних властивостей, вони всі придбані в процесі життєдіяльності людини під впливом соціального середовища, найближчого оточення, і на їх формування впливають соціальні умови» [2, с. 31].

Терористи, як і будь-яка інша категорія злочинців, настільки різноманітні за багатьма характеристиками, що було б некоректно створити цілісний портрет терориста і говорити про нього як про специфічний тип особистості, чітко сформований і який характеризується набором певних соціальних і психологічних рис, які належать всім без винятку особам цієї групи. У зв'язку з цим дослідники відмовилися від пошуку певних універсалій, оскільки «Тероризм народжується і визріває в довгих соціальних та особистісних процесах. І типового терориста теж не існує» [3].